

Peter Stabel en Jeroen Puttevils, *Voltooid verleden, onvoltooide geschiedenis. Een essay over geschiedenis en identiteit* (Brussel: Academic & Scientific Publishers, 2023). 255 pp. ISBN 97894 61175298.

DOI: <https://doi.org/10.52024/ttj3ps25>

In 2019 gaf de Vlaamse regering onder leiding van de N-VA opdracht tot de ontwikkeling van de Canon van Vlaanderen. In de startnota maakte partijvoorzitter Bart de Wever duidelijk dat het beoogde doel niets minder dan nation-building was. De canon moest laten zien dat Vlamingen trots mogen zijn op hun verleden en ‘het identiteitsbesef van de jongere generatie bevorderen’. Met hetzelfde doel voor ogen financierde de Vlaamse overheid nog een tweede historisch prestigeproject: de tiendelige historische documentaireserie *Het Verhaal van Vlaanderen*. Historici in het middelbaar onderwijs en aan de universiteit – beducht voor de politisering van het geschiedenisonderwijs – hielden hun hart vast.

Toen beide projecten in 2023 eindelijk aan het Vlaamse publiek werden gepresenteerd brandde dan ook een felle discussie los over de relatie tussen politiek, geschiedenis en identiteit. Enkele historici stelden opgelucht vast dat de canon-commissie zich niet voor een nationalistisch karretje had laten spannen en een relatief diverse en inclusieve canon had opgesteld. Een meerderheid concludeerde echter dat zowel de canon als de documentairereeks het verleden geweld aandeden door het in een willekeurige Vlaamse mal te forceren. Ook De Wever mengde zich wederom in de discussie. In het pamflet *Over Woke* richtte hij zijn pijlen op historici als links-intellectuele ondergravers van een gedeelde Vlaamse identiteit.

In het essay *Voltooid verleden, onvoltooide geschiedenis* ontleden Peter Stabel en Jeroen Puttevils het Vlaamse debat over geschiedenis en identiteit. Ze laten op heldere wijze zien waarom populariserende – en in het bijzonder populistische – benaderingen van het verleden zo vaak schuren met wetenschappelijk historisch onderzoek. Dat doen ze door de lezer in acht hoofdstukken rond te leiden in de ‘interne keuken’ van historici.

De eerste vijf hoofdstukken bieden een vlot geschreven reflectie op de ‘kookkunsten’ van historici, hoe die zich in de afgelopen 150 jaar hebben ontwikkeld, en hoe ze verschillen van de kant-en-klare geschiedenislessen die vaak worden opgediend in films, podcasts,

en documentaires. De auteurs stellen vast dat publieksgerichte geschiedenislessen als de *Canon van Vlaanderen* en *Het Verhaal van Vlaanderen* sterk gericht zijn op kennisoverdracht, maar nauwelijks inzicht bieden in de totstandkoming, selectie en waarde van die kennis. Dit resulteert vaak in een vrij lukrake beschrijving van gebeurtenissen zonder verklaringen; een ‘geschiedenis zonder vragen’ (p. 85). Stabel en Puttevils laten op overtuigende wijze zien dat ook historici weliswaar onvermijdelijk selectief te werk gaan en subjectieve kennis produceren, maar dat de geschiedwetenschap juist draait om de onophoudelijke bevraging van die kennis. De geschiedenis moet niet in steen gebeiteld zijn, maar continue worden herschreven.

Voor academische historici zal deze crash course geschiedschrijving geen grote verrassingen bieden. Vanaf hoofdstuk 6 – over geschiedschrijving en outreach in tijden van digitalisering – weten de auteurs echter ook geschiedwetenschappers een spiegel voor te houden. Zo bespreken ze de neiging van veel historici om in tijden van sociale media actuele kwestie van historische duiding te voorzien. Het gevolg is een wildgroei aan populariserende artikelen over bijvoorbeeld de pest in tijden van COVID. De actualiteitswaarde dreigt hierbij geregeld de wetenschappelijke meerwaarde te verdringen, niet alleen voor het uitgelichte onderzoek zelf, maar ook voor minder mediagenieke maar wetenschappelijk relevante onderzoeksprojecten.

Hoe moeten academici zich dan tot populariserende geschiedschrijving verhouden? In het laatste hoofdstuk bieden de auteurs een aantal handvatten voor historici die zich buiten de Ivoren Toren willen begeven. Dat komt er op neer dat academici te allen tijde zicht moeten blijven bieden op de interne keuken, en de verleiding moeten weerstaan panklare hapjes af te leveren. Ze moeten het publiek meenemen in hun denkproces, twijfels delen en op hiaten wijzen. Daarbij maakt het hoofdstuk een treffende vergelijking met moderne archeologische tentoonstellingen, waarbij het publiek vaak wordt meegenomen in hoe kennis over objecten tot stand komt en hoe onzeker en beperkt die kennis vaak blijft. Toch wekt het essay soms de indruk dat bij wetenschapscommunicatie vooral voorzichtigheid geboden is. Meer voorbeelden van ‘best practices’ binnen de publieks- en toegepaste geschiedenis had (jonge) historici nog wat meer optimisme mee kunnen geven.

Dat neemt niet weg dat *Voltooid verleden, onvoltooid geschiedenis* een waardevolle rol zou kunnen spelen in geschiedtheoretische

cursussen aan Vlaamse en Nederlandse universiteiten. Het boek geeft een frisse blik op een breed palet aan geschiedtheoretische kwesties – waaronder teleologisch denken, presentisme, geschiedenis van onderop, temporaliteit, agency versus structuur en intersectionaliteit – door ze steeds te koppelen aan het debat in Vlaanderen. Die onderdompeling in een actueel vraagstuk vormt een mooie essayistische aanvulling op inleidende handboeken als *The pursuit of history* van John Tosh en *Als het verleden trekt* van Herman Paul, en geeft genoeg voer voor discussie over verleden en heden in de collegebanken.

David de Boer, Radboud Universiteit Nijmegen

Jan Luiten van Zanden, *Dochters van Lucy. De geschiedenis van de vrouw-manverhouding vanaf de eerste vrouw* (Amsterdam: Prometheus, 2025). 187 pp. ISBN 9789044656749.

DOI: <https://doi.org/10.52024/9azfkv27>

In *Dochters van Lucy* stelt emeritus hoogleraar economische geschiedenis Jan Luiten van Zanden een grote vraag: hoe kwam de vrouw-manverhouding zoals we die nu kennen tot stand? Hij neemt vervolgens betrekkelijk weinig ruimte om die enorme vraag te beantwoorden. Het boek is nog geen tweehonderd pagina's en neemt de lezer in sneltreinvaart mee door de geschiedenis. In zeven hoofdstukken (inclusief inleiding en slot) gaan we van de eerste mensachtige, Lucy, naar de twintigste eeuw.

Van Zanden begint vanuit de observatie dat er een verband bestaat tussen het microniveau (het huwelijk of huishouden) en het macroniveau (de staat). Hij stelt: 'patriarchale huishoudens en autoritaire staten [gaan] hand in hand, terwijl empowerment van vrouwen thuis gepaard gaat met democratische verhoudingen in de rest van de samenleving.' (p.11) Volgens de auteur zijn deze patronen lang geleden, in de periode van vroege beschavingen als Mesopotamië en China, al ontstaan. Om deze bewering te staven gebruikt hij een database waarin de agency van vrouwen in historische samenlevingen letterlijk in kaart is gebracht. Zo wil hij een lacune in de economische geschiedenis opvullen. Dat doet Van Zanden overtuigend: de lijn die in het verre verleden is ontstaan kan inderdaad worden doorgetrokken naar de huidige tijd. Zo weet hij aan te tonen dat vrouwen een